

vila hi ha una síquia / que ve d'una font preciosa, / plena d'una aigo verdosa / --- / I si arriben sense obstacle, / quan farà calor a les totes, / dins la font, quaranta gotes, / ten-ho per partent miracle / --- / Si Pepet! / Si tens set, / beu... i fe't extremunciar», ⁵ PdAPenya (*La Font de la Vila, IdOr*, 87, p. 19) (cf. *AlcM*, loc. a). Observem que amb tot i pertanyent al nivell més popular de llenguatge insular, s'usa aquí l'article *el* i no el més general balear *es*, cosa que es repeteix en altres locucions adv. semblants: men.: «a ¹⁰ les nudes: à la muette, silenter, tacite», FebrCard. (p. 1), «a l'aclotella: en gran quantitat» (Ciutadella, Moll, *MiscAlcover*, 421).

A tots, *fer* ~ 'arrastrar, en el joc de cartes' [Belv., *DFgra.*]: perquè amb el coll dominant es venç les cartes dels altres i tots hi estan obligats de servir; en l'ús més corrent i viu a tot el domini, cada carta d'aquest joc es diu un *trunfo* [*DFa.*, que no es pot considerar castellanisme, com sigui que no és més que una contracció popular de *triumfo* el conegut llatínisme, no cast., del cat. antiq.]: cosa general fins al cap d'allà dels Pirineus: «natures diem un *trunfo*, però quan lo tirem» (posant per ex. l'as) «--- diem a *tòts!*» Amb aquesta base les llengües de França n'han derivat el substantiu *atout*, nom general del *trunfo* [que també ²⁵ de primer fou només usat en aquella forma sintàctica: «quant il se virent si assiegez, si jouerent à tout», segle xv].

Amb caràcter més limitat això també s'ha fet en català (*atot* m., *atotar* v. *DOrt.*; *atot* m., *atotada* f., *DFa.*; «*atots*: triunfo, arrastre en los juegos de naipes», *DBal.*); testimoni indirecte n'és el verb *atotar* o *totar*, amb *atotada*: *totada* [«arrastre en los juegos de naipes», Lab. 1840; *DFgra.*]; usats tots dos, almenys ja a fi S. XVIII, incloent-hi Mall.: en la ironia heroi-còmica de la paròdia de Roca i Seguí (1742-1813) sospira Tisbe: «Tu m'has *totat* d'espaseta, / Píramo, y ta *totada* / al punt m'ha tomat al punt, / y ja no podré fer vasa» (P. y Tisbe, *JMBover, BiEscrBal.* II, 278. 84.1).

Haver fet atots secundàriament 'haver donat de si tot el que hom podia donar, trobar-se perdut tot el delit, al davallant de la vida' (*DFa.*): «DOMINGO: Vamos, vamos, / que si's morís el vellot, / potsé encara!... / TUYAS: Ay, don Domingo: / Ara sí qu' he fet a tots! / Ja estic ben assegurada / d'incendis...», *Pitarra (El Punt de les Dones, Gat.* II, 106). «¿Sabeu, Silèn —li deia rient, la Madalena --- que encara fa goig l'Úrsula? —No —murmurava el sàtir, mirant-la espitregada ---. — Vós sí que heu *fet atots*, pobre Silèn! —No —remugava ennuègant-se el cabrer lasciu. —Una mossa jove aviat n'hauria l'entrega d'una música regalèssia com vós---. D'un bot el sàtir irascible --- saltà i agarrotà com una estelosa heura secular el cos esprimatxat de la Madalena, que amb un cop del genoll --- els braços se li obriren en sobtat desmai --- tenebrós de dolor ---», Coromines (*Silèn* xx, O. C., 104a26).

Amb tot, V. supra.

Del tot 'enterament', avui general i forçós (almenys ⁶⁰

en el Princ.), és ja antic (llavors en concurrència amb *de tot*), ja c. 1300: «Titus --- cridà — O Déus d'Iraël / --- / que yo no-ls fas a fam morir, / mas que puxa *del tot* complir / so que mon payre me mandà / con él a Roma se n'anà: / dix-me que-ls jueus d'esta ciutat / Jhesuchrist avien clauficat, / e per aysò vol-ls matar», *Lleg. Rim. Sev.*, 913); «m'à tolt --- sats --- e no sên té pas per pagade, ans --- à promés que ela-m destruirà *del tot*», «s'estès *del tot* ---», Reixac (*Q.*, 126.14, 172.29).

Sovint en clàssics: «vicis squivar specialment de als-cuns que no sé entendre com se puxen squivar *del tot* ---», «pus que senyal porta de fembra vil, e de orada e de loyia, cascú pot pensar que ella no és *del tot* profembra», Eiximenis (*Do. Comp., CoDoACA* XII, 319. 13; *Dones* xxvi, f° 25v2 A=21tl 1). «Bon consell seria a la fembra si-l se lançava *del tot* del cor», Andreu el Capellà (trad. «si conetur *penitus* ipsius obliviscio», *De Amore*, p. 95); «que no perescha ne muyre ací de fam, cor yo són del tot en la vostra mercè», *Senescal d'Egipte (NCl.* XLVIII, 155); i en forma balcar *des tot*, ja en un text eiv. de c. 1400: «mal lur grat eran apellats, ab greu dan e greuge d'aquells, e *des tot* sia cosa no leguda, e contrària a rahó» (crón. p. p. Macabich, *Feudalismo*, 68).

Ja en oc. ant. es troba alternativament *del tot* o *de tot* «tout à fait, entièrement» aquest en el *Sant Honorat* (Appel, *Chr.*, 8.39, cf. fr. *pas du tout*, amb els seus paral·lels oc. *de tot* no ja en el Boeci i *del tot* en *Flamenca*, Appel, 105.31, 94; 4.214); *del tot* en *Flamenca*, B. Calvo i *Leis d'Amors, no del tot* en Calansó i un altre trobador (Appel, 4.58, 38.17, 124.5+63.109, 21.22); i és sabut que en cast. ha predominat (almenys avui) *del todo*; però a aquest correspon també des d'antic la forma bearnesa: «vistz los diitz portz --- *deu tot* <e> au plee, ab gran còpia de testimonis ---» a. 1440 (*Cart. d'Ossau*, p. 226). Cf. supra la nota sobre *a tutipèl*.

Antigament es troba sovint *de tot*, amb el mateix ⁴⁰ valor. «La fi fo aquesta de nostres paraules: que la cosa, quant al castel auria obs temprament, que no fos *de tot* segons l'enteniment lur ne meu ---» a. 1324 (Finke, *Acta Ar.* III, 464). També sovint en la *Questa*: «era mort --- no encare *de tot*», «estec esvetlat *de tot*», «con él viu que la nit fo *de tot* escura» (Reixac, 172.30, 46.22, 82.4); «no-t penses que axí *de tot* ajam perdut tot conseyll», «no us tendré ni us amaré pus, car *de tot* avorresc, *de tot* prenc en abominació, la vostra legea», AntCanals (*Scipiò, NCl.*, 55; *Arra*, 167); «perderen la fe christiana, uns *de tot*, altres duptant sí-és-no-és ---», «retre mal per bé: açò va mal *de tot*, qui és condició diabolical ---», StVicentF (*Quar.*, 305.87, 243.142, també 118.118).

Així ho sentim encara comarcalment, per exemple ⁵⁵ a l'Alt Maestrat: «sí puja un poc més el vorà clar *de tót*» Xodos (1961). I a les Illes encara ho escriuen alguns: «moltes --- eren ja conegudes --- altres ho eren parcialment, i algunes eren inèdites *de tot*», Moll (*BDLC* XVII, 64); «El Libre d'*Amic e Amat* --- està ple de --- afegits --- en prescindint *de tot*», SGalmés